

Inhoud

Inleiding - 'Ik probeerde zijn droom de mijne te maken'	10
Interview met Hans en Rietje van der Lee	
 1 Het feest van de Rabbi	17
'Losers vinden'	18
Sprong in het diepe	20
Bijna verdronken	21
Het kluitje en het riet	23
Doolhof	25
Het verhaal van de Rabbi	27
 2 Geen plek voor 'outcasts'	33
Graven rond een afvalberg	34
Gestolen hart	37
Toch wel vreemd...	39
Op het verkeerde been	41
Dwaalsporen	45
'Zuiver' geloof	47
Terug bij af	50
Alleen voor 'outsiders'	54
 3 Ultiem drama	58
Hartscontact	59
Mijn droom	62
Kapot	64
Vergruizeld	66
Laatste strohalm	69

Voorgoed vaarwel	71
Op zoek naar mezelf	73
Echt en oprecht	77
Herboren	79
4 Meer van het echte	84
Verdwaald	85
Omgevallen	86
Toch te feliciteren!	87
Jij bent de enige	89
Wat heb ik nodig?	90
Meer mens	91
Met vallen en opstaan	93
Zoekend verder	94
5 Het evangelie van de Rabbi	96
Lusthof werd doolhof	96
Schaduwwereld	99
Terug naar het echte	101
Out of the blues	103
Gods hartstocht	106
Niet begrepen	109
Voordat het misging	111
6 Blinddoek of masker?	114
Kopje-onder	116
Meer (van) je hart vinden	118
Wanneer het je hart raakt	120
Alleen als het open ligt	123
Je ego verhindert	127
Misleidend	129
Je ego voorbij	130
Blinddoek van het alledaagse	132

De controlfreak gekneveld	135
God 'in control'	138
Wie heeft, zal gegeven worden	140
Dan word je het	142
7 De raad van de Rabbi	145
Geloof Me!	145
Vingerwijzingen	148
Als kinderspel	150
Hoe het feest wordt	152
Volle bak	156
Gemeenschap	157
Nabijheid	159
Over wat Hij bedoelde	163
8 Uw Koninkrijk kome	165
Verder groeien aan elkaar	166
Op straat, langs spoor en rivier	167
Let's follow Jesus	169
Het einde	171
Verbonden	172

Inleiding – ‘Ik probeerde zijn droom de mijne te maken’

Interview met Hans en Rietje van der Lee

Tekst: Jurgen Tiekstra

Het was hun verlangen om te leven tussen de armen in de sloppenwijken van Jakarta. Dat werd werkelijkheid voor Hans en Rietje van der Lee. Totdat het haar niet meer lukte.

Aan de vooravond van zijn vertrek naar Jakarta was Hans van der Lee eind 2009 te gast in Het elfde uur, het toenmalige praatprogramma van de EO. ‘Dit is een beslissing waar we twintig jaar naar toe hebben geleefd’, vertelde de oud-directeur van hulporganisatie Compassion. Hij wilde samen met zijn vrouw gaan wonen in één van de vele sloppenwijken in de miljoenenstad op Java en het leven delen met mensen die leven in schrijnende armoede. ‘Vindt uw vrouw dat net zo’n groot ideaal?’, vroeg presentator Andries Knevel. Het antwoord van Hans van der Lee klonk volmondig: ‘Ja.’

Krap vijf jaar later staat hij op een bloemrijk en aangeharkt vakantiepark in Gelderland. Het is er niet ver van de Veluwe. Van der Lee wijst naar de drassige akker, omzoomd door een bos, die zich uitstrekt achter het witte chaletje waarin hij en zijn vrouw de laatste drie jaren alweer wonen. ‘Alles komt hier voorbij’, vertelt hij: nijlganzen, herten, soms zelfs een kraanvogel.

Vuilnisbelt

Het contrast is groot met de sloppenwijk Cipinang Besar Selatan, Prumpung, waar hij en zijn vrouw Rietje anderhalf jaar verbleven hebben. Ze woonden in een wit gepleisterd huisje aan een pleintje waar de buurtkinderen speelden. Het verblijf was er betrekkelijk luxe: hun huis was van steen, bij zware regenval kon het niet onderlopen en bovendien was het ratbestendig. Gelukkig, want de vele ratten in de wijk waren groter dan de schriële zwervkatten.

Het wijkje was gebouwd tegen de hellingen van een oude vuilnisbelt. In sommige steegjes kon je de grond onder je voeten voelen veren. Even verderop liep een riviértje, waaruit bewoners afval opvisten op zoek naar plastic of ander materiaal dat ze nog konden verkopen. In de verte rezen de hoge torens van het stadscentrum van Jakarta uit boven het eeuwig lawaaiige stedelijk gebied waar in totaal 23 miljoen mensen bij elkaar zijn gegroept.

Hans en Rietje van der Lee hadden al eens eerder hun huis verkocht om een radicale draai aan hun leven te geven: in 1987 trokken ze naar Amsterdam om onder drugsverslaafden te werken. Drie jaar later ging het hele gezin, inclusief drie jonge kinderen, wonen in Bangkok, Thailand, om hulp te geven aan vluchtelingen uit omringende landen als Cambodja, Laos, Vietnam en Myanmar. Weer twee jaar later vertrokken ze naar Nairobi, Kenia, om in vluchtelingenkampen de ontheemden uit Rwanda, Mozambique en Sudan bij te staan.

Maar toen alle kinderen uit huis waren en het eerste kleinkind geboren was, moest het ideaal werkelijkheid worden: leven tussen de armen. ‘We zijn altijd met dat idee bezig geweest’, vertelt Hans. ‘In 1988 hebben we de Discipelschap Training School van Jeugd met een Opdracht gedaan. Voor de praktijkfase zijn we toen naar de Filippijnen gegaan. En alhoewel ik regelmatig in Azië was geweest voor mijn werk, was dat mijn eerste confrontatie met echte armoede. Sindsdien

heeft dat mij gegrepen: er is een problematiek in deze wereld waar mensen aan kapot gaan. Wij in het Westen weten dat dat er is, maar het raakt ons weinig. Eigenlijk was het gewoon een Filippijns dorpje op een eilandje: er was niks, er gebeurde niks, men had niks, men kon niks. En dat was het mens-zijn: zo ontzaglijk begrensd. Terwijl er zoveel mogelijkheden zijn. Deze mensen kwamen totaal niet uit de verf. Ze waren niet wie ze eigenlijk zouden kunnen zijn.'

In zijn nieuwe boek *Hartstocht*, waarvoor ook Rietje een hoofdstuk schreef, kijkt Hans terug op hun tijd in Jakarta. In het boek probeert hij, in passages die soms in vervoering lijken opgeschreven, te verwoorden wat hem heeft bewogen. 'Ik heb dertig jaar ervaring met hulpverleningsprojecten in whatever place in the world. Ik heb genoeg gezien om te weten – had ik dat maar eerder begrepen – dat we eigenlijk het paard achter de wagen spannen. We beginnen met de beste bedoelingen plannen te maken: we vinden dat we hier een project moeten opzetten en daar een activiteit moeten doen. Maar wat eigenlijk nodig is, is een fundamentele verandering van de mens. We moeten niet langer in ons hoofd bedenken wat nodig zou kunnen zijn, maar we moeten een respons geven vanuit ons hart, waardoor onze liefde ontsloten wordt. In de relatie tussen de ene en de andere mens kan dan de liefde ontluiken. Een waterput, sanitair, agrarische projecten, scholing, medische verzorging; dat zijn allemaal wezenlijke dingen. Maar daar gaat het God niet om. We kunnen met dat soort projecten een goed figuur slaan, maar uiteindelijk gaat het erom dat we met elkaar het Koninkrijk van God hervinden. Ik denk dat het Koninkrijk zich kenmerkt door liefde, harmonie, heelheid, echtheid, waarheid – al die mooie dingen waar Jezus voor stond. Wanneer wij daar meer van vinden, komt de rest vanzelf. Dan blijft een sloppenwijk geen sloppenwijk meer, omdat het hart en daardoor ook de mindset van mensen verandert. Als ik van iemand houd, zal ik alles van mijn zijn inzetten om er voor te zorgen dat diegene niet langer in een krotje hoeft te wonen.'

Strijd om dogma's

‘De primaire focus van de boodschap van Jezus was niet redding of genade, of wat dan ook, maar het Koninkrijk van God. Daar had Hij het altijd over. Dat is waar mensen die zijn vastgelopen, die in de knel zitten, behoefte aan hebben. Daar kwam Jezus voor. Niet om ons in een kerk op zondagmorgen een psalm te laten zingen, maar om in deze wereld de bevrijding van dat Koninkrijk van God te brengen.’

Daar gaat het volgens Hans en Rietje van der Lee om: om bewogenheid, liefde voor de ander, omzien naar elkaar. In plaats daarvan zijn christenen zich gaan bezighouden met de strijd om dogma's en het in stand houden van hun kerken. Theologische scherpslijperij? ‘Absolute, absolute tijdverspilling.’ Theologie überhaupt? ‘Als we Jezus willen volgen, is het misschien goed te kijken hoeveel tijd hij investeerde in het ontwikkelen van een theologie. Dan weten we dat we daar nul komma nul van terugvinden. God was erop uit dat het ene hart het andere hart leert kennen.’

Gehoorzaam

Zo belandde het echtpaar in 2010 in de sloppenwijk in Jakarta. Al snel begonnen de problemen. Rietje kreeg vaak last van migraine en werd geregeld ziek. Gaandeweg begon het haar te dagen. ‘Het heeft een poosje geduurd voordat ik me ervan bewust werd dat dit minder mijn droom was dan dat het onze droom was’, vertelt ze. ‘Weet je, Hans is gewoon een heel mooi mens. Ik heb hem altijd heel erg gerespecteerd en bewonderd. Ik heb niet beseft dat ik zijn droom de mijne probeerde te maken. Ik ging niet zomaar mee. In het leven in een sloppenwijk zitten ook dingen die bij mij passen. Maar als ik terugkijk, heb ik afscheid van Nederland genomen met een beeld dat ik kennelijk had als christen: het moet je alles mogen kosten om maar gehoorzaam te zijn aan wat God van je vraagt.’

‘Ik raakte heel ver van mijzelf weg. Dat bleek ook toen onze jongste dochter op bezoek kwam. Zij zei: “Het is gewoon niet te geloven hoe jij hier door de sloppenwijk loopt. Je hebt nog steeds een lach op je gezicht, je groet iedereen even vriendelijk, maar ondertussen struikel je over de stenen omdat je bijna niet meer weet waar je loopt.” Ik was niet meer echt aanwezig. Dat is langzamerhand gegroeid, omdat ik heel erg verlangd had naar contact met de mensen. Dat kon alleen nog niet goed genoeg. Ik moest de taal nog leren, waardoor ik zó de verbondenheid met mensen miste, juist waar we naar op zoek waren. Ik had het gevoel dat ik mijzelf niet kon geven. Als ik iets liefs wilde zeggen tegen de buurvrouw met de paar woorden die ik had, dan werd daar om gelachen. Zo is die cultuur. Dat doen ze niet om je uit te lachen, maar om de situatie te redden.’ Terugkijkend ziet ze er ook zelf de humor van in: ‘Hoe vaak ik niet daar heb gestaan of gezeten en dat mensen keihard moesten lachen. Daar zaten pijnpunten uit mijn eigen leven, ik heb me vroeger vaak een buitenbeentje gevoeld. Dat kwam op die momenten naar boven.

In december 2010 zijn we eerder dan gepland teruggekomen voor verlof, omdat ik inmiddels zoveel ziek geweest was. Het gekke was: toen ik in januari weer op het vliegveld stond, voelde ik: ik ga terug naar Jakarta, maar alles, álles in mij schreeuwt: nee, nee, nee. Héél apart. Alsof elke vezel in je lijf zich verzet tegen je keuze. Ik werd in het vliegtuig direct weer ziek, kreeg koorts. Waar je zelf zwijgt, gaat je lichaam blijkbaar spreken.’

In maart vertrok ze permanent uit Jakarta terug naar Nederland, beladen met schuldgevoel. Hans was totaal verrast. Het bizarre was: hij had zich nog nooit zo thuis gevoeld als tussen de armen in Prum-pung. Rietje zucht: ‘Het is heel raar dat diezelfde plek voor ons zo’n verschillende betekenis heeft gekregen.’

Hans had contact opgedaan met straatjongeren die langs het spoor leven. Dit waren pengamen: daklozen die geld verdienen door in de bussen liedjes te zingen. Hij laat foto's zien: jongens en meisjes, samengeschoold op de stenen langs de rails. Aan een geïmproviseerde lijn hangt was te drogen. Ergens ligt een versleten matras. De trein dendert voorbij op een paar meter afstand. Ze snuiven aan blikjes lijm, waardoor ze high worden, maar waarmee ze ook hun hersens beschadigen.

Stamelend zoekt hij woorden. 'Dat is het aparte: als ik onder die mensen ben, voel ik een hele hoge mate van verbondenheid. Niet alleen dat, maar ook een vereenzelviging met hen en hun situatie.'

'Jij hebt in je leven datzelfde thuisloze gevoel gekend', zegt Rietje. 'Ik kom uit een disfunctioneel gezin', beaamt Hans. 'Ik had een vader met een persoonlijkheidsstoornis. Dat is zo'n thema in mijn leven, dat ik me het meeste thuisvoel waar ik een gebroken bestaan aantref.'

Hart delen

Noodgedwongen kwam ook hij terug naar Nederland. Toch is hij in Jakarta samen met anderen een jongens- en een meisjeshuis begonnen voor de pengamen, waar ze kunnen binnenlopen, eten, muziek maken, televisie kijken en soms ook slapen. Drie keer in het jaar gaat hij er een maand naartoe. 'Ik vind het helemaal geweldig', zegt hij. 'Het grote verschil met al het andere werk dat ik tot op heden gedaan heb – binnen de hulpverlening of het christelijk ontwikkelingswerk – is dat dat afstandelijk was: je was bezig een project of een organisatie te runnen. Wat ik nu doe, is mijn leven en mijn hart delen met mensen. Ik sla geen putten, ik run geen kliniek, maar we zorgen daar voor de mensen. Jezus was ook niet iemand die iets deed met een professionele afstandelijkheid. Hij ging naast die mensen staan of zitten. Hij hilde met die personen.'

Sinds het vertrek uit Prumpung is er veel veranderd. De diepe crisis heeft veel impact gehad, ook op hun relatie, maar ze zijn er sterker uitgekomen. Beiden zijn weer opgekrabbeld. 'Daar ligt zo'n misvatting', besluit Rietje, die sinds haar terugkomst is gaan werken als psychosociaal therapeut. 'Als je het hebt over 'het sterven van het oude ik', zeggen mensen weleens: niet wat ik wil moet gebeuren, maar wat God wil. Maar ik zie het sterven van je 'oude ik' nu veel meer als het sterven van de manieren waarop je vroeger het leven dacht te moeten leven. Dat kan op allerlei manieren zijn: dat je alles perfect moet doen, dat je er altijd voor een ander moet zijn, dat je altijd sterk moet zijn. Die dwang mag sterven, zodat je eigen wezen opstaat. Als God je gemaakt heeft zoals je bent, zal Hij dan voorbij gaan aan jouw eigenheid in wat Hij van je vraagt? Dat kán niet waar zijn.'

Dit artikel is ook verschenen in tijdschrift De Nieuwe Koers, juli 2014